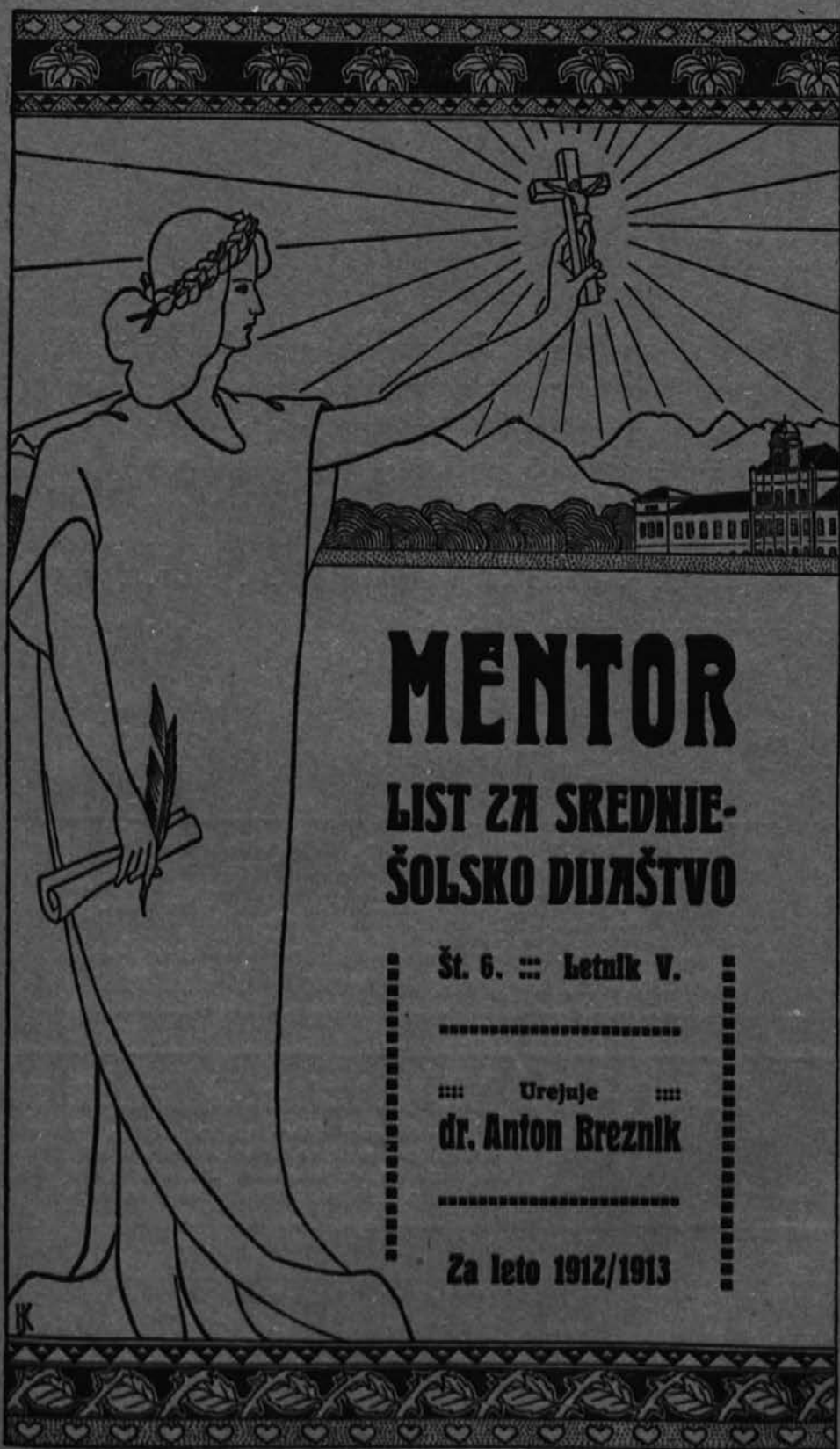

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 6. ::: Letnik V.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1912/1913

VSEBINA:

Iz življenja klasičnih narodov. (Dr. J. Samsa)	121
Trikrat pri Savici. (J. M. Dovič.) (Dalje)	125
Passer domesticus. (Prof. Fr. Pengov)	129
Kiruna-vara — gora iz železa. (Po G. Greimu priredil dr. V. Šarabon)	133
Ko jaz sem se rodil. (Pesem.) (Bogumil Gorenjko)	134
Za klavzuro. (Domen Otilijev.) (Konec)	135
Na sobotni večer. (Bogdan Selimir)	139
Resignacija. (Pesem.) (Bogumil Gorenjko)	141
Pred Tolažnico žalostnih. (Pesem.) (Bogumil Gorenjko)	141
Drobiž	142—144

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nikelnaste lepe anker ure od 4 K 50 naprej; srebrne cil-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; briljantni prstan od 30 K naprej. — Lepe novosti v kina- in pravem srebru po znižanih cenah. Naročajte novi cenik s koledarjem tudi po pošti zastonj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za pletenje (ponk brezplačen).

Fr. Cuden, trgovec in urar v Ljubljani.

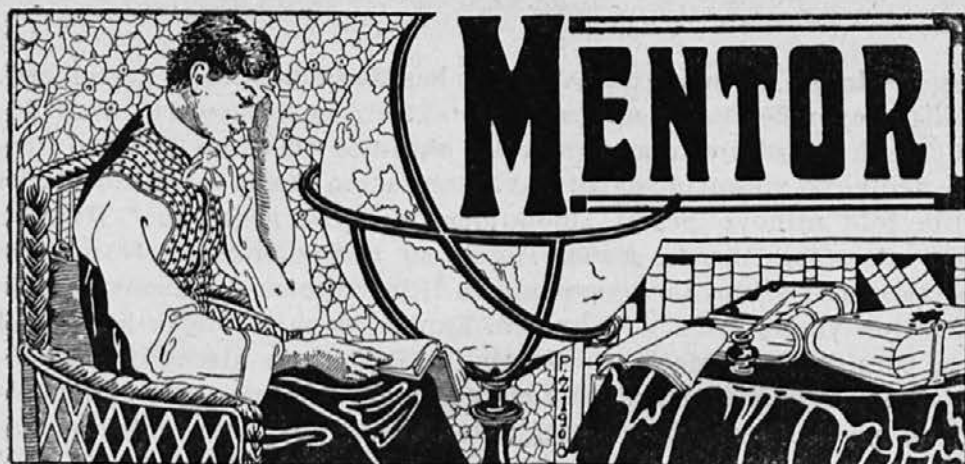

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcev,
toplomerov, daljnogledov itd. Popravila očal,
ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alo'zij Markež.

Letnik V.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 6.

Dr. J. Samsa:

Iz življenja klasičnih narodov.

„Vsak berač svojo malho hvali,“ boste rekli, ko boste brali ta napis; latinsko in grško uči, zato mora hvaliti Grke in Rimljane. Toda malo potrpite, da se razumemo. Res, da imam namen eno ali drugo povedati o teh čudnih Rimljanih in Grkih, ki nakopavajo s svojim jezikom profesorjem toliko dijaških sovražnikov na glavo, a vse to bom kolikor mogoče storil prijazno, ponižno, za zabavo, ne „za red“; tako nekako, kakor pri Levstiku:

Kadar očaki sivi, za mizo se zbero,
Kako je nekdanj bilo, modrovati začno.

Prav tako po domače se bomo tudi mi pogovarjali o žitju in bitju, dejanju in nehanju dveh starih narodov, ki sta položila temelj naši moderni kulturi. Saj je mala Gracija dala narodom poezijo in umetnost, vedo in filozofijo; nikjer pa ni čudovita delavnica človeškega duha tako zanimiva, kakor ravno pri teh dveh narodih. Še danes hodijo vsi pravi pesniki in umetniki, znanstveniki in misleci h Grkom v šolo.

„Ignoti nulla cupido.“ Česar ne poznaš, tega ne maraš. Čim boljše stvar poznaš, tem zanimivejša postane, tem bolj jo ceniš in naj bo še tako neznatna.

Was du ererbt hast von den Vätern,
Erwirb es, um es zu besitzen.

Svoje dobe ne pozna, kdor ne pozna klasične.

I.

Neme priče preteklosti.

Vse, kar je starega, zgodovinskega, ima že samoposebi veliko vrednost za spoznavanje tedanje dobe; še veliko bolj zanimivi pa

so predmeti, ki nam naravnost z besedami govore o preteklosti. Take govoreče, dasi neme priče preteklosti so kameniti napisi, ki se nam jih je iz starega veka ohranilo ogromno število. Hrepenenje po nesmrtnosti ni navdajalo samo starih pesnikov, ki so jim bile njihove pesmi „monumentum aere perennius“ (Horac), ampak stare narode sploh. Hoteli so trajne ohraniti, če mogoče ovekovečiti sledove svojega bitja in žitja; zato so najraznovrstnejšo vsebino vdolbljevati v — kamen. Kamen je najtrajnejša knjiga, ki se bere lahko stoletja in tisočletja. Saj segajo hieroglifi na obeliskih in svetiščih starih Egipčanov nazaj v drugo in tretje tisočletje pred Kristusom. Anglež Evans pa je na Kreti našel na kamenitih ploščicah dvojno pisavo, podobno egiptskim hieroglifom, ki sega gotovo v drugo tisočletje pred Kr. Kaj bi nam povedala ta kamenita knjiga, ako bi jo znali brati! Tu bi brali zgodovino tega predgrškega naroda na Kreti; iz njegovih postav, ki so brez dvoma v teh skrivnostnih znamenjih (hiša, krog itd.) vtisnjene, bi se tudi naši učeni postavodajavci, poslanci itd., marsičesa lahko naučili; spoznali bi verske nazore tega visokokulturnega naroda, ki ga poznejši od severa doli preselivši se grški narod stoletja ni dosegel v kulturi; razumeli bi njegove gospodarske in socialne razmere. Toda do sedaj tudi učenjaki še nimajo abecednika za ta kretske jezik, ki je še vedno s sedmerimi pečati zapečaten knjižica. A kretska kamenita literatura ima tudi knjige pisane v nam znani grščini. Leta 1885. so odkrili v kretskem mestu Gortyn dvanajst kamenitih plošč iz 6. stoletja pr. Kr., takozvano „gortinsko pravo“. Tu beremo natančno ustavo in upravo stare Minojeve države na Kreti. Za zgodovino prava so te najdbe silno važne.

Lepa knjižnica je dandanes kulturna potreba izobraženega človeka. V starem veku pa je bilo zelo težko priti do pisane knjige, pisati je znal malokdo. A bogat zasebnik na otoku Paros si je dal celo v marmornato ploščo vsekati najvažnejše dogodke, zlasti politične in literarne do svoje dobe, t. j. do l. 263. pr. Kr. Tu beremo imena atenskih in parskih arhontov, pisateljev in pesnikov, zlasti treh prvakov grške tragedije, Eshila, Sofokla in Evripida, imena njihovih tragedij, čas, kdaj so nastale in bile uprizorjene. Ta znameniti kamen se imenuje „marmor (chronicon) Parium“. Kupil ga je l. 1627. angleški lord Tomaž Arundel, njegov vnuk ga je daroval vseučilišču v Oxfordu, kjer se še sedaj nahaja.

Kar si je lahko zasebnik na otoku Paros privoščil, si je še lažje dovolil vladar svojega časa, mogočni cesar Avgust. Leta 13. po Kr. je popisal sam svoje življenje, svoje junaške čine in dobre, ki jih je skazoval rimskemu ljudstvu; ta popis je spravil v svetišču boginje Veste (boginja domačega ognjišča).

Ta njegov popis je bil vrezan v kamenite plošče, ki so bile vzdane v stene njegovega grobišča, mavzoleja. Prepisi teh plošč

pa so bili postavljeni tudi po drugih mestih širnega rimskega cesarstva v proslavo njegovega blagonosnega vladanja. Take marmornate plošče so se ohranile v Anciri, v glavnem mestu Galacije, v Mali Aziji, zato se ta spomenik imenuje „monumentum Ancyranum“.

Že iz tega, kar smo dosedaj povedali, je razvidno, kako različna vsebina je shranjena v teh kamenitih knjigah. Stari vek je imel neko posebno manijo vse ovekovečiti. Zato imajo laški, angleški, francoski in nemški muzeji cele dvorane popisanih kamenov. Tu so ne samo razni državni akti, grški in latinski, kakor: postave, pogodbe, mirovni sklepi, nagrobni spomeniki z raznimi napisi, popisane stene grobišč in svetišč itd., ampak tudi napisi popolnoma privatnega značaja.

Silno zanimiv je pogled v dvorano teh kamenitih starin: ta nagrobni kamen rimskega patricija naznanja še danes svetu njegove zmage in časti, ki jih je dosegel v službi mogočnega rimskega

Ajaccio na Korziki.

naroda; zraven so tri žarice (urne, okrogle buči podobne posode za pepel sežganih mrličev), prva nosi napis OSSA C. CAESARIS AVGVSTI. F. PRINCIPIS IVVENTUTIS, t. j. kosti Gaja Cezarja, Avgustovega sina, prvaka mladine; druga ima pepel drugega Avgustovega sina Tiberija Cezarja, s podobnim napisom; v tretji pa so ostanki Agripine hčere Avgustovega generala Agripe in Avgustove hčere Julije. Tu vidiš dalje latinske napise iz Male Azije, iz Panonije, Španije, Galije itd.

Wer zählt die Völker, nennt die Namen,
Die gastlich hier zusammenkamen ...

Schiller, Die Kraniche des Ibykus.

Ni ga bilo kraja, kjer bi Grki in Rimljani ne imeli kamenitih napisov: pred hišo, na dvorišču, na vrtu, na cestah, na polju, na njivah (kupne pogodbe, označbe meja). Atenski grad, Akropolis, je bil pravi muzej kamenitih spomenikov in napisov, tu je bila cela vrsta popisanih stebrov, kipov, votivnih (obljubljenih) spomenikov. Pojdi na kako božjo pot in videl boš na stotine zahvalnih napisov in podob; nič manj hvaležni niso bili stari narodi, ki so spo-

min svoje hvaležnosti vtisnili celo kamnu. Tu na Akropoli se je Atenec sprehajal med svojimi velikimi predniki in dobrotniki, ki so mu oteli domovino perzijskega jarma ter mu ustvarili nedosežno umetnost in klasično slovstvo. Na podstavih teh spomenikov in v tem kamenitem arhivu je bral slavno zgodovino svoje domovine še pozneje, ko je začela moč grškega naroda pojemati, ko je že tujec, Makedonec in Rimljan, stegal nenasitno roko po njegovi domovini, in marsikakemu rodoljubu se je godilo, kakor poje naša pesem:

Dni premišlja, ki so bili,
In na tihem solze briše.

Take kamenite arhive so odkrili tudi v Olimpiji, v Delfih, Pergamu in drugod.

„Habent sua fata — lapides.“ Tudi trdemu kamnu je zapisana določena usoda. Neprestani boji grških držav med seboj, boji Aleksandrovih dedičev diadohov, rimske vojske — vse te nevihte so uničile mnogo kamenitega polja. Še hujše so bile nevihte preseljevanja narodov in pozneje turških navalov. Pogosto so se v poznejših časih stari kameniti spomeniki rabili kot gradivo za nove stavbe. Morda se je ravno na tak način največ kamenitih spomenikov ohranilo. V atenskem pristanišču Pireju so našli star vodnjak, čigar cevi so tvorile kamenite plošče, ki so bile nekdaj listine atiške pomorske zveze. L. 1843. so našli na otoku Korfu (stara Corcyra) okrogel grob s staro korintsko-korkirejsko pisavo iz 6. stol. pr. K. V Mali Aziji je cela vrsta turških mošej sezidanih iz starih razvalin. Ta šega je še danes pri Novogrkih doma; v letih 1840—1855 so sezidali v Atenah novo cerkev, za katero so porabili gradivo sedemdeseterih podrlih cerkva in kapelic. V Italiji je ponekod skoro ni hiše, kjer bi ne bilo starega kamna ali stebrovja.

Kennst du das Haus? Auf Säulen ruht sein Dach,
Es glänzt der Saal, es schimmert das Gemach,
Und Marmorbilder stehn und sehn mich an...

Goethe, Mignon.

Tako se tudi na teh nemih pričah preteklosti uresničujejo pesnikove besede:

Das Alte stürzt, es ändert sich die Zeit,
Und neues Leben blüht aus den Ruinen.

Schiller, Wilhelm Tell, IV. 2.

J. M. Dovič:

Trikrat pri Savici.

(Dalje.)

II.

Poljanski študentje gredo na pot.

Sklep, sprejet v tretjem branju naše „sosednje“, je bil, da se snidemo na mojem domu. In tako je bilo. Samo Jožka smo pobrali spotoma onkraj Udnega boršta.

Že v soboto večer primahata Ljubljančana tam gori od Šenčurja,

„brez dobre vode kraja“,

kakor poje Kračmanov Matija. Spotoma sta dvignila Janeza s Sorškega polja. Dijakoma iz Ljubljane je bilo že dosti novega po enem dnevu hoda in židane volje sta prikorakala v vas. Seveda sta imela ob strani Janeza, ki je bil že star znanec v naši hiši; drugače Ljubljančani niso bili posebno srčni, izimši Mižanovega, ki je bil policajev sin in je nosil pištolo, nabasano s ščetinami, da je na stare šance gimnazijcem streljal v „čudo golemo“.

Moja mati je bila proti Ljubljančanoma jako nezaupna, kar je mene pač jezilo. Šele ko smo v nedeljo zjutraj vsi štirje vstali o pravem času in šli z drugimi vred k jutranji službi božji, se je materin obraz nekaj razjasnil. Vprašali so nas, kje smo stali v cerkvi in če smo si kaj pridige zapomnili. Gestrin je bil sicer najbolj mlačen kristjan izmed nas in on edini se je med povzdigovanjem na prsi trkal, ne da bi bil pokleknil, kar so mati že vedeli. Toda pridigo je tako obširno povedal, da so mati kar rekli:

„Francelj, je že dosti! Škoda, da vas ni več Farbarjevih! Kako bi bil ti zali pridigar!“

Prejšnji večer pa so mati venomer godli: „Čemu je treba hoditi okrog in zijala prodajati? Dela pa je doma toliko. Ajdova setev je pred durmi. Jutri bi se pomudili pri nas, potem pa bi se vrnili domov. Zaiti utegneta v kako slabo družčino — po svetu so vsake vrste ljudje, dobri in slabi. Za našega je najbolje, da je doma. Oče pri setvi zmerom potrebujejo enega, da vlačí. In naš študent je za to kakor nalašč.“

„Saj bi bilo res bolj prav, da bi naš doma ostal,“ pritrđi oče, dasi se mu je videlo, da mu beseda ne gre prav iz srca.

Naši stari Gorenjci so bili delavni ljudje, zato tudi dijaki nismo smeli polegati, ampak smo pomagali starišem pri vseh opravilih, zlasti pri poljskih delih. To je bila naša telovadnica. Spominjam se dobro, kakor bi se bilo včeraj zgodilo. Golorok in bosopet sem tekal za brano po razorani njivi. Solnce je pripekalo, da se je konjič kopal v potu pred brano. Kar prihiti po cesti mimo naše njive

grajska gospodična. Poznal sem jo dobro, pa tudi ona mene. Hotel sem se ji prikriti, da bi me ne videla pri delu. Glavo sklonem, pomaknem potlačeni klobuk na čelo in potegnem konja za desni povodec, da se je hitro obrnil. V tistem hipu pa prestopi vrvico ob boku ter se mu zaplete vaga med zadnje noge. Z nogami začne biti, da je letela prst na cesto. Gospodična na cesti zakriči, jaz pa tisti hip pozabim na vse. Hitro izpustim levi povodec in potegnem z desnim konja k sebi ter ga zgrabim za uzdo; tedaj sem si bil gotov, da bo mučnega prizora kmalu konec. Še nekaj potov je mahnil konj z zadnjimi nogami — in leva vrvica se je odtrgala. Brž posežem po nožu in prerežem desno vrvico. Tako je bil konj prost vage in brane. Nato skočim na konja, pozdravim gospodično ob cesti in kmalu se je valil samo prah za dirjajočim jezdecem — — —

Rojstna hiša Napoleonova.

Ko pa sem teden dni pozneje srečal gospodično v mestu, sva se oba nasmejala dobrosrčno in prišel mi je na misel Jenkov stih:

„In skoro da obeh
polotil se je smeh“.

Dober nauk za vse, ki se kmetiškega dela sramujejo! — — —

Bili smo v tistih letih, ko smo se začeli sramovati rožni venec moliti. Gospodinja nas je že bolj s silo kakor izlepa pripravila do tega, da smo ga zvečer molili.

Ko smo tisto soboto zvečer pri nas doma molili rožni venec,

smo se dijaki vedli dostojno, samo da so trije, utrujeni od pota, dremali, kar so mati vzeli samo na znanje.

Ob odhodu so nam priporočili, naj ne pozabimo Matere božje na Brezjah in naj ne popivamo po gostilnah. Moja mati so bili odločna in modra žena. Postili so se tako strogo, da niso ves post pokusili ne samo mesnine, ampak tudi ne z mastjo zabeljenih jedil, dasi so bili oče trgovec in klavec prašičev. In to je veljalo za vse v hiši, tudi še potlej, ko so bili po očetovi smrti 17 let sami gospodar. Zadnjih deset let svojega življenja pa so bili popolna abstinentska. In to je bilo trideset let pred izidom „Zlate dobe“! Počivaj v miru, zlato srce, v dolini pod goro Samotorico!

Kakor sem imel jaz večji rešpekt pred materjo kakor pred vsemi profesorji, tako so tudi moji sošolci spoznali, da vidijo mati globoko v srce.

„O bom že vse izvedela, kako se boste obnašali po potu. Naš gospod Andrej imajo gori po Gorenjskem vse polno znancev in bodo takoj izvedeli, kako boste čast delali svojemu stanu.“

Velik hiebec kruha in 12 klobas domačega izdelka so mati položili v skupni kovčeg — in šli smo klicat sosedovega Janeza, da se odpravimo na pot.

„Prebito vendar, ste vendar prišli,“ nas pozdravi novi potnik.

Stari Kobiljekar se je ponudil, da nas nekaj ur popelje, ker je ravno utegnil. Vsi smo bili zadovoljni — — —

Dobre volje zdrčimo po cesarski cesti. V Britofu krenemo v stran in prestopimo Kokro na tistem mestu, kjer ima najožjo strugo in kjer je junak Ostrovihar s svojo kobilico preskočil strugo.

„Lepa snov za balado,“ meni Frančelj.

„Od tega mesta ima vas Predoslje svoje ime,“ pristavim jaz. Kdor hoče Kokro presedlati, je Presedlan in je doma iz Predosel.

Kobiljekar se je pri moji razlagi začel usekati. Konj je vozil počasi čez most.

Vsi so se smejali.

Pa voznik požene, odpre se nam nov svet. Mimogrede pokažem na brdski grad, kjer je nekdanj protestantski predikant Rakovec našel svojo zaslombo, še en most prevozimo na Kokrici in že nas zajame znameniti Udni boršt. Takrat (1881) je Jurčič pisal ravno svoje „Rokovnjače“ in kar mrgoleli so nam pred očmi vsake vrste malharji od Tomaža Velikonje do Petra

Carlo Buonaparte, Napoleonov oče.

Toče. Kar strah nas je bilo in ni nam bilo žal, da smo se peljali.

„Tukaj po tem borštu so se rokovnjači potikali,“ pravi tiho voznik, ko se peljemo mimo samotne hiše konjederčeve.

Ali že smo pod Pečjo, že je Naklo pred nami. Pokličemo brž še šestega sopotnika Jožka, ki nas je že željno pričakoval.

Voznik še enkrat zapodi konja pa se ustavi pred Kovačevo gostilno.

„Tukaj vas pa zložim,“ pravi. Še en liter kuhanega vina boste popili in potem gremo narazen.

V pol ure je bilo vse končano in Kobiljekar zapodi svojo kobilico proti domu, mi pa obstanemo na sredi ceste in gledamo za vozičkom.

Jaz sem dal prvi znamenje za odhod in po vojaško odkorakamo iz vasi po beli cesti.

Krčmar je stal na pragu in Sorški Janez, ki se navadno ni prenagril drugod kakor pri zameri, je ujel te-le besede:

To so študentje! Še štefana ne ločijo od litra!

III.

Čez Tržič v Bohinj.

Široka cesta se razgrne pred nami. Vseh šest se nas sklene ob ramah in veselo korakamo iz vasi. Jožek se še enkrat ozre po očetu, potem pa začne peti domačo himno:

Mi smo pa iz Nakla . . .

Francelj mu je sekundiral.

Preden smo se streznili pesniškega razpoloženja, že zagledamo pred sabo na rdeče pobarvanem kolu belo tablo in na njej dva napisa z dolgimi pušicami: Cesta na Tržič — cesta na Podbrezje.

Premišljevali smo, kam bi krenili. Nihče ni vedel, po kateri poti naj krenemo proti Bohinju.

„Vidiš, Dovič, pa si pravil, da si se že vozil tod na božjo pot na Brezje. Pravil si, da si bil s stariši že ob 5. uri zjutraj pred Franckom. In zdaj ne veš, kje je Francek, ne veš, ali je na podbreški ali tržiški cesti?“ Tako se me je lotil Farbarjev Francelj. Pa nakelski Jožek se postavi na mojo stran in pravi:

— Kaj se boš jezil? Saj jaz vem, da je Francek ob tržiški cesti. Ta samozavestna beseda Jožkova je odločila.

Krenemo po cesarski cesti skozi Žeje.

Onkraj Žej zagledamo kamenito znamenje. Jaz opozorim takoj, da so take vrste znamenja iz časov, ko je razsajala kuga po deželi. Francelj ogleduje podobe na znamenju in oporeka:

„Poglej vendar, Dovič, to-le sliko! To so razbojniki, ki ubijajo nekega človeka. Kole imajo v rokah in napadenec leži na tleh v krvi. Ta slika nima s kugo nič opraviti.

Jaz ogledujem pobijalce z rdečimi telovniki in velikimi gumbi in modrosti moje je bilo konec.

Pa tudi nismo utegnili več znanstveno preiskovati kamenitega znamenja. Pred nami se odpre lepa ravninica, pa še lepši pogled na snežnike.

Farbarjev Francelj je kar strmel, zagledavši očaka Triglava in vse njegove otroke ob strani. Nebo je bilo jasno kakor ribje oko, solnce se je pomikalo vedno više, ptiči so žvrgoleli v cestnem grmovju, Bistrica je šumela v strugi — — — Zrli smo Begunjščico in Stol, zrlí Doberč in Košuto, na desno stran pa se je raztegala pred nami Križna gora in skalnati Storžec.

„No pa povej rimo na Triglav, Francelj!“ rečem jaz zamišljenemu Gestrinu. Ali Francelj ni odgovoril, njegov duh je plaval po očaku Triglavu. Jaz pa odgovorim v verzih:

Naj bo Triglav
Ali Stol,
Vsak ima
Teme gol.

Vsi se zasmejemo, celo Franclju so se debele ustnice raztegnile na smeh.

„Tam-le v Dupljah so pa zdaj tisti gospod Tomaž, ki so bili nekoč pri nas za kaplana. Ali jih gremo obiskat?“ pravim jaz.

Vsi pogledajo na desno, kjer se je pod Udnim borštom izpred sadnega drevja videl skoro samo zvonik v Spodnjih Dupljah.

„Danes ne, ker je nedelja. Take dneve gospodje duhovniki ne utegnejo poslušati naših teženj,“ odgovori Visoški Janez. Mi smo potrdili njegova izvajanja pa korakali dalje. Ravno nam je Francelj pravil, kako bi rad videl tisto jelko v Udnem borštu, pod katero je Veliki Gropa poročal rokovnjače, pa se zglosi Jožek s svojim visokim glasom in pokaže na veliko enonadstropno hišo.

„Tukaj-le je pa Francek,“ pravi Jožek.

„Naj le bo! Pa tista hiša Franckova ni to, kjer sem jaz z očetom brinjevca pil,“ ugovarjam jaz.

„Aha, to-le je pa podzemeljska voda. Dupeljnik priteče izpod Udnega boršta. Petrovčev France je že hodil tri ure po tej vodi, dokler ni prišel do velikega jezera. Pa ni mogel naprej. Pravijo, da se pride vunkaj v Spodnjih Dupljah, tam, kjer so se v „luknjo“ naši očetje skrivali pred Psoglavci,“ pripoveduje Nakelski Jožek.

Pot se nam je hitro odsedala, pred nami se je pokazal Križ in Kovor. Vedno bolj se nam je dozdevalo, da ne gremo po bližnjici na Bohinj. In res namesto Bohinja se prikaže pred nami Tržič.

Profesor Fr. Pengov:

Passer domesticus.

Imel sem brata — že 30 let uživa ljubeznivi Cenček srečo pri Bogu — ki je bil, dasi šele v 11. letu, največji ptičar v naši vasi. Poznal je ptice že od daleč po obnašanju, v zraku po letanju, v hosti in večernem mraku po ščebljanju. Imel je v kletkah mnogo domačih ptičic, zlasti liščke, zelenčke, čizke, konopljenke, strnade, kaline, prosto so letale po hiši raznovrstne siničke, od modrega gorščenika in dolgorepega mlinarčka pa do skromnega meniškca in navadne sinice; brglez je koval svoje bučne pečke v špranje nad oknom, taščica (babica) se je priklanjala sredi čumnate za boren

ocvirček iznad opoldanskih žgancev ščinkovec je crčinkal z ograje nad čelešnikom, bilo je res doma kot svoje dni v raj. Ko je bogata botra podarila Cenetu še par kanarčkov, se je čutil le-ta kot kralja „domačih in tujih živali“ in poskočnicam domačih pevk so se pridruževali še umetni trilčki zlatih kanarcev in različnih polutanov (postatljev), potomcev naseljencev kanarskih otokov in domačih slovenskih ptic.

V velikanskem Pevčevem jagnjedu sredi vasi gnezdi vsako leto neštevilno parov najbolj plebejskih naših ptičev, vrabcev. Dasi se klati ta vagabund po celem svetu in najdeš v Nilovi delti ob času,

Napoleon kot konzul.

ko bereš te spomine, krone palm, natlačeno polne z njegovimi gnezdi; četudi mu prija koča črnca globoko doli v osrednji Afriki pravtako kot čudoviti minareti carigrajski, stonadstropna čudesa newyorških stavb in puste akacije avstralske, vendar je sklenil nesrečni *Passer domesticus* menda posebno intimno zvezo z našo bližnjo okolico. Kakor se zgodi večkrat tudi v velikem, da ima od dvoali trozveze prijateljev korist le ena stranka, tako je izkoriščal tudi vrabec symbiotično vez z našo vasjo. Cele trume so jih letale po polju od njive do njive, a se redno vračale zopet v vas pod svoj rodni krov. Večerni počitek,

kakor tudi njihovi poletni jutranji alarm je bil nepopisen dirindaj. Glavni stan je imela vandalska ta svojat na štirih divjih kostanjih pred našo domačo hišo. Ker se je pričenjalo njeno zborovanje vsako jutro že davno preje, preden je bil za mladostne hišne prebivalce čas vstajati, je bilo to vsiljevanje vrabčeve naši materi skrajno nadležno. Razdirali smo sicer gnezda sitnežev na vrtu, toliko bolj, ker smo opazili, kako po turško so se obnašali napram milim lastovicam, podili smo cigane proč, a vse skupaj ni zaleгло veliko.

Kanarčica je ravno valila. Tu pride Cenku na misel, da ji podloži vrabuljino jajce, majhno sivkasto oblico temneje pegasto, pika-sto in črtasto. Dobro je sicer vedel, da tak divjak ni za v kletko, ker je preveč drzen vsled vednega svobodnega solnca, ki ga ogreva, a pomislil je: „Morda ga družba kaj prenaredi? — Saj tudi človeku

vtisne večino vrlin ali pa tudi napak dobra oziroma slaba vzgoja. Bo šel mar dober pedagogij brez posledic mimo divjega sinka narave? Pričakajmo!"

V Cenetovo največje veselje je ugledal 13. dan mladi Passer (s pridevkom „domesticus = domačin“ ga nočemo žaliti, ker je bil rojen pod isto streho z nami, ki smo bili vendar popolnoma domači) iz temne lupinice beli dan v kletki na zidu in stara sta ga redila, kakor se spodobi in je primerno takim goličem. Kanarčica, v prvi vrsti pa samec, je bil pravi specialist v solopetju, pa tudi za duette ni bilo najti tekmecev daleč na okoli. „Harzer Rollerja sta,“ je rekla pri obisku Tomaževa Marica, ki je hodila v mesto v šolo in takih pevcev se ne dobi kjersibodi. Sadovi dobre domače šole, ki bi jo po odličnosti učiteljev - specialistov v svoji stroki po pravici prištevali vsaj srednjim šolam, plodovi vrlega privatnega konservatorija, so se jeli kmalu kazati.

Spominjam se dobro, kako sva se veselila z bratom trenutkov, ob katerih je jel naš mladi Passer kazati muzikalične zmožnosti, ko je napredoval očitvidno ne samo v prešernosti svojega rodu, ampak tudi v pevski umnosti ter dokazal, kaj da premore dobra šola in vaja, argumentiral prav jasno, da „poeta (pravi pevec, kanarec) nascitur, orator (govornik, kričać, vrabec) autem fit.“ Kar mu je primanjkovalo na talentih, to je nadomestil naš konservatorist s svojo energijo. Bil je, še davno ne polnoleten, že absoluten gospodar, bizantinski „βασίλειος“ v kletki, ki si je prilasčal prvo besedo ne le pri koritcu in najkomodnejši sedež na palčici, ampak tudi krono v kraljestvu skrivnostnih, svetih harmonij, popoln „caesaropapist“. V svojem grbu je nosil kot emblem Božidar Körnerjevo „liro in meč“, ki sta bila tudi njegovo stalno geslo. Modern Ibikus, ki mu je tudi v umetnosti moč nad pravico, je v opetovanih tekmah s pravimi pevci iz Harca pomandral in potolkel enostavno s kljunom, česar niso mogla prekositi njegova barbarska pljuča. Na ta način je prisilil slehernega tekmeča, da je hitro utihnil in se nemo vdal. Sam pa je smuknil po vsaki taki slavni zmagi na najvišje mesto v kletki, na prestol in tedaj — le škoda, da niste slišali tega slavnostnega speva, kako krasno se je razlegal iz teh bojevitih ptičjih grudi.

Nobena stvarca pa ni mladega Passerja spravila tako v ogenj kot krilat pevec v sosedni kletki, ki mu ni mogel zamašiti kljuna — ker namreč ni mogel do njega. V takih momentih je pozabljal popolnoma na plemenito svojo zibko in njeno „noblesse oblige“ in čud vrabca v vsej svoji goloti je stopila na plan s prodirljivim „Čiv, čiv! Čel-čerel-čel-čel-čel!“ ki ga poznate vsi iz blatne ulice, kjer je pravo torišče domačega vrabca. Skakal je tako odurno ter stresal s privihanim repkom, da bi človek komaj verjel: V kanarčkovem gnezdu so mu zapele rojenice!

A nesreča nikoli ne počiva. Passerju je bil dorasel ravno krasen črn podvrstek iz finega svilnatega perjiča, da je bil ponosen nase sam in veselje mlademu gospodarju Cenetu. Pa se vam zrahlja nekega dne žebelj v steni in kletka s pticami vred telebi na tla. Premakljivo dno je zdrsalo s tečajev in ptice so smuknile v babilonski zmešnjavi skozi odprto okno, med njimi tudi Passerek. Dočim pa so se ostale ujetnice po prestanem prvem strahu vrnile prostovoljno ali se dale vsaj brez težave ujeti, je skočil naš troubadour iz ščinkovčevega rodu na okno, začivkal enkrat iz celega srca, zakrožil kljubovalen spev na žvižg vlakove piščalke, ki mu ga je bil iz daljave prinesel veter na uho, potem pa je jel takoj previdno raziskavati okolico, predvsem za njegovo oko tako ogromne stavbe iz opeke, kamenja in lesa.

Čudno! Toliko časa je bil pri ljudeh in vendar ni pozabil svoje svobode, ki bi ga bila, ako pozabljena, popolnoma priklenila na gospodarja, kakor se je to zgodilo golobu, puti, puranu in drugim udomačenim pticam. Naš Passer je bil ravno nasprotno čez par dni še bolj zvit, pretkan in nezaupljiv nego tovariši njegovi. A pomislimo, naši ubogi balkanski bratje skozi stoletja sužnjega bitja niso zabili, da je sreča doma le pod svobodnim solncem, pa naj bi bil na to pozabil novi Bertrand de Born, — kot bi lahko nazivali našega rešenca po slovečem francoskem potujočem pevcu, — ki ni bil porojen iz cele vrste udomačenih rodov. Zato se je vživel naš Passer v par dneh veselo in lahkotno v nove razmere svobodnega pohajkovanja. Koncem prvega tedna je bil ravno tako divji kot katerikoli njegovih bratcev na vasi, postal je navaden počestni hajduk. Potepal se je po strehah, na cesti, po polju, imel le redko zaprt in molčeč kljun, izogibal se je nevarnim zankam, a se rogal praznim grožnjam: slamnatemu možu v prosu, belemu sukancu in pisanim cunjam nad gredicami v vrtu, mimogrede pa se je tudi viteško pomeril s tem in onim sovrstnikom, a je vselej pazil, da si je po končanem turnirju lepo poravnal krilato obleko. Za snago je imel največjo skrb; v ta namen je porabil sleherno priliko. Poleti se je kopal v studencu, pozimi v snegu ali tudi luži ob cesti, rad je tudi posnemal kokoši, ki se kopljejo v pesku, da se ubranijo nadležnemu mrčesu.

Z eno besedo: Passer je bil vrabec od temena do podplatov, kot jih živi na tisoče po slovenskih selih. Le tuintam sva se zagledala z bratom Cenetom hrepeneče proti veji, raz katero se je razlegnila lepo ubrana kanarčeva kitica, pobarvana z odurno energijo vrabčevih pljuč, izza preproste raševine ubeglega Passerja.

Po G. Greimu priredil V. Šarabon:

Kiruna-vara — gora iz železa.

Marsikdo je slišal že ime Gelivara in se spomnil na ogromne množine železa, ki počivajo tam gori na severnem Švedskem. A še dalje naprej proti severu, 100 km od Gelivara, je druga skupina železa, bogatejša nego ona na jugu. Imenuje se Kiruna-vara; znana sicer že v 17. stoletju — prim. Regnard: Voyage de Laponie — ni mogla zanimati odločilnih krogov, že zaradi oddaljenosti in nepristopnosti ne. V zadnjih desetih letih pa so začeli z veliko vnemo proučevati tamošnje razmere in svet se je čudil. Glavni rudni gori sta Kiruna-vara in Luosa-vara, izkoriščajo pa dosedaj samo prvo. Ruda se dobi na razdaljo 5 km. Grič Kiruna (vara = skala, grič) sam je dolg 3,5 km in obstoji v višjih delih izključno iz železne rude. Štejemo 11 vzvišin, najvišja 248 m nad jezerom Luosa, 748 m nad morjem. Luosa-vara je pa dolg 1,2 km; poleg teh dveh krajev so dobili še druge skupine rude, a ne tako bogate.

Da bi spoznali debelost železnih plasti in globino, do katere seže ruda, so vrtali na več krajih z diamantom, vsega skupaj do konca l. 1910. 5997 m. Navrtali so 3006 m pod gladino jezera Luosa, torej nad 548 m pod vrhom najvišjega kirunskega griča in še ni bilo konca rude; vrh tega je bila pa širina rude spodaj večja nego na višini. Kako globoko seže ruda, še sedaj ne vedo, po mnenju inženerev gre v velike globine. Pri Luosavara sicer tudi niso dosegli dna, a videli so, da spodaj plasti niso več tako široke kakor zgoraj.

Največja širina rude v griču Kiruna znaša 164 m, poprečna širina 78 m; z vpoštevanjem vseh mogočih količin so določili množino rude pod Kiruna-vara (seveda, če vzamemo globino 548 za dno) na 740 milijonov ton. Gelivara ima 270 milijonov, torej malo več nego tretjino one v Kiruna.

A čuditi se ni samo množini, preseneti nas tudi kakovost. Večinoma je ruda čist magnetit, skoro brez vsake primesi. Iz kemične sestave magnetita preračunjena teoretična vsebina železa v magnetitu znaša 72,4%, pri najčistejših oddelkih v Kiruna pa kar 70,12%.

Znamenito je dejstvo, da se od časa, ko odcepijo posamezne kose, pa do nakladanja v mestecu Narvik ob Atlantiku in do izkladanja v kakem drugem evropskem pristanišču vrši vse mehanično,

Lucijan Buonaparte.

ni treba nobene človeške pomoči. V večji meri je bilo pa kopanje mogoče šele, odkar so zvezali Kiruno z Narvikom. L. 1884. so dobili Angleži dovoljenje sezidati železnico Luleå-Gelivara, a ker se niso držali določb, jim je l. 1891. švedska vlada vzela koncesijo in sama dozidala progo. Leta 1898. so določili skupno z Norvežani, potegniti železnico do morja, do Narvika. Že leta 1899. je prišel prvi vlak v Kiruna, kjer so bili l. 1898. začeli s pridobivanjem železa. A v velikem slogu je bilo to možno šele potem, ko je bila proga dodelana do Narvika in s tem do morja, ki nikdar ne zamrzne. Po Švedskem so s pomočjo železnice rudo lahko prepeljevali sicer tudi pozimi, a to je predrago; do Atlantika je pa proga le kratka. Že 15. novembra 1902 je bila proga končana in istega dne je odšel že tudi prvi vlak železa v Narvik. V letih 1907—1910. so izpeljali na leto poprečno poldrugi milijon rude, Gelivara pa proizvaja sedaj na leto samo 1·2.

Jožef Buonaparte.

Železo gre večinoma v nemška pri-stanišča. Pred dobrimi desetimi leti ni bilo razen par Laponcev v Kiruna še no-benega človeka, danes je tam mestece s približno 10.000 prebivalci. Pokrajina sa-ma je polna močvirja, jezer, semintja rastejo breze. Razen šol so vsa poslopja lesena; a brez ne porabijo za stavbe, les pripeljejo iz juga, breze morajo ostati tam, da varujejo mestece proti vetru. Celo pri izpeljavi cest so se ozirali nanje.

Zanimiva je rast prebivalstva. 1899:0, 1900:312, 1902:2189, 1905:6138, 1909:8013, sedaj nekaj nad 10.000.

Srednja letna temperatura znaša $-1\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$, zima prinese večkrat -20 do -35°C in veliko snega, vrhtega pa enomesečno noč. Poleti pa traja najdaljši dan tudi en mesec; pravijo, da ga še težje pre-našajo kakor noč.

Tu gori je prihodnost.

Bogumil Gorenjko:

Ko jaz sem se rodil.

Ko jaz sem se rodil,
pšenični klas je zorel,
in makov cvet je gorel
rdeč, kot kri, sred njiv!

In menda od takrat
že moje je srce
kot radostno polje
vse polno solnčnih nad!

Domen Otilijev:

Za klavzuro.

(Konec.)

Jutri že! Prišel bo torej zaželeni dan, po katerem je srce dolgo hrepenelo.

Tudi danes sem bil pri večernicah. Klečal sem v prvi klopi in zrl na kor. Kako lepo so peli menihi! In vendar nisem slišal njih petja! Moje misli so šle en dan pred menoj. Bile so v kapitlju zbrane z drugimi menihi in z opatom. Ležal sem na tleh in opat me je vprašal, česa želim. — »Usmiljenja božjega in sprejema v Vašo družbo.« — »Ali se čutiš poklicanega in močnega?« — »Ne iz svoje moči, ampak v zaupanju na usmiljenje božje, ki ne odreka svoje milosti tistemu, ki vanj zaupa, hočem vse to storiti.« — Nato sem stopil in pokleknil pred opata. Med petjem očetov menihov sem vrgel svojo obleko raz sebe in oblekli so me v meniško haljo in škapulir . . .

Nekdo me je potegnil za rokav. Ozrem se in v klopi za menoj je moj sošolec.

Kako prihaja sem in čemu je prišel?

Ni morda zadnja skušnjava pred velikim dnevom?

»Pridi vun, govoril bi rad s teboj!«

»Pa je petje in večernice so zdaj.«

»Moram govoriti s teboj.«

Ako je skušnjava, jo premagam in se vrnem. Šla sva iz cerkve. Na stopnicah je postal in me prijel za roko.

»Tudi jaz sem prišel za teboj. A ne, da bi te skušal odvrniti na drugo pot, ampak da bi sledil na tvoji. Ne čudi se mi in pokaži mi, kje dobim opata, da govorim z njim!«

»Po večernicah ga dobiš na onem hodniku.«

»Prav je! Zdaj se pa ločiva! Bog s teboj!«

Dala sva si roke in odšla spet v cerkev . . .

Ko pišem te vrstice, mi vstajajo spomini. Na gimnaziji smo se zbirali pri nekem gospodu profesorju. Vabil nas je k sebi in nam pripovedoval o veri, o Bogu, o sovražnikih vere in Boga in še o marsičem, ki je segalo na to polje. Mlada srca so se kmalu navdušila in vrsta bojevnikov se je daljšala od dne do dne.

A kakor je rastlo število navdušenih in delaželnih src, tako je vstajala vrsta nasprotnikov. Naš boj je bil odločen. Okrasti se nismo pustili svetih resnic, ki nam jih je vsadila skrbna mati v detinsko srce. Ščiti naši so bili trdni in sovražnikove pušice jih niso prodrle.

Hud boj je bil proti sošolcu, ki je prišel danes za menoj.

Sam ni veroval v Boga in je še druga mlada srca zastrupljal.

Le eno leto je trajal boj. Božja previdnost je posegla vmes in razorožila sovražnika. Šestošolec in najhujši svobodomislec je umrl, skesan in z zadnjimi tolažili. Bil je to hud udarec za nasprotnike.

Imeli smo mir.

Kako dobro je pri srcu onemu, ki je bojeval boj in gre slavit svojo zmago med svoje brate!

Ali nisi tudi ti, predragi sošolec, izvojeval boja in prihajaš iskat miru in slavit zmago, največjo zmago, zmago nad samim seboj?

* * *

Ali ni radostno srce popotnika, ki je prehodil križem svet in se vrača v tihi dol, odkoder je izšel? Le pogled na cerkvico v dolini in vzkipe čuvstva, da bi zavriskal in vzbudil tisočeri odmev. Ali ni veselo srce materino, ki je zgrešila stezo skozi gozd in je srečno dospela na pot do doma? Le pogled na kočico in že zakliče, da slišijo otročiči in ji pridejo naproti.

Moje srce kipi veselja.

Križem svet sem hodil in v gozdu sem pot zgrešil, a moje misli so se vrnile proti novemu domu in prišle so na pravo pot. Le pogled v duhu na zaželeni cilj in zapel bi: »Vriskajte in od veselja poskakujte, ker vaše plačilo je obilno v nebesih!«

Na poti sem.

Postrgal sem stari kvas in moja obleka me ne spominja več na svet. Moje želje so uresničene in še danes bom pel v koru . . .

* * *

Stal sem na hodniku pred celico in zrl na porastlo dvorišče. Sredi njega je stal mogočen steber z velikim križem na vrhu. Tiho je bilo okoli, le na dvorišču so se podile rdečerepke.

Prišel sem ravno iz kora in moje misli so bile pri materi.

Bogve kako je v tistem domu daleč za topoli? Ali je mati prišla srečno domov? Kaj dela zdaj? Ali misli o meni in moli zame? Ali me gleda v duhu, kako sem stopil z uresničenimi željami na pot do sreče in veselja? Kako rad bi jo videl zdaj! Uživala bi za trenutek srečo, v sreči bi se razstala in v veselju bi se sešla.

Mati, jaz mislim na vas!

To ni več skušnjava, da zapustim tiho domovje, to je ljubezen do matere, spočeta iz ljubezni do Gospoda, ki je prinesel ljubezen med nas. Iz nje izhajajo moje misli in vse moje molitve za vas imajo v nji svoj izvor. Molite zame, da bi ne omagal na poti in ne zašel z nje na krivo in s prepadi, ampak po cesti, ki pelje čez ravno polje do cilja, naj gre moj korak!

Na hodniku so se zaslišali koraki.

Bil je moj sošolec.

Dala sva si roke in se molče objela . . . Ko je dvignil glavo, sem videl solzo v njegovem očesu.

»Ti si že na poti, jaz sem še na stezi. Bog daj, da pridem tudi jaz kmalu na pot!«

»Bog naj uresniči tvoje hrepenenje!«

Hotel je iti mimo, a sem ga zadržal.

»Kako si našel pot za menoj?«

»Videl sem umirati tovariša — šestošolca in videl sem umirati — svojo mater. Ganilo me je, ko mi je stisnila mrzlo roko v slovo in dejala: »Sin moj, le eno je potrebno . . .«

Solze so mu pritekale iz oči.

Obrnil se je v stran in tiho odšel po hodniku.

Gledal sem za njim in čeravno ganjen od njegovih solz, je bilo veselo moje srce; kajti veliko mora biti veselje nad popotnikom, ki je zapustil zgrešeno pot.

* * *

Tri mesece nisem že prijel peresa v roko. Danes pišem zadnje vrste med vtise, ki sem jih dobil za klavzuro. In te vrste so žalostne.

»In ko ne bo več matere?«

Te misli očetove so se izpolnile.

Moja mati je umrla.

Nikogar nimam več na svetu, ki bi sožaloval z menoj, in nikogar, ki bi potolažil moje srce. Le eno tolažilo mi lajša srce: ravna pot pred menoj, ki pelje do svidenja v veselju.

Truden in zmučen od dolge poti pišem svoj zadnji list.

Nebo je bilo oblečeno v črne oblake in deževalo je na zemljo že cel dan. Na poti so ležale kaluže in blato je segalo čez gležnje. Sopel sem proti domu po težavnih poteh in vsako drevo ob cesti in ovinek na nji, so me spominjali na trudno mater. Bogve, ali me bo še zadnjikrat poljubila? Ali mi bo še zadnjikrat govorila v slovo? Ali bom še zadnjikrat čutil njeno ljubezen?

Hitel sem po potih in bližnjicah in zame ni bilo blata, ne kaluž . . .

Večer se je že nagibal. Drobne kapljice je ovijal mrak, temnili so se gozdovi in ravnina. Poti ni bilo še konec in kolena so se začela šibiti. Kočica na rebri in mati v nji so mi dajali vedno novih moči. Tiha noč me je objela, ko sem šel gori proti rebri. Srce je bilo močnejše in misli so bile vedno bolj žalostne.

Bogve ali je še živa?

Prišel sem na obronek in ugledal luč. V koči so bili ljudje. Še hitrejši je bil korak.

Odprl sem vrata in se sklonil čez postelj.

»Mati, ali ste še živi?«

Globoko je vzdihnila in tiho spregovorila besede: »Ali si ti?«

»Jaz sem, mati!«

»Bodi pozdravljen, sin! . . . Težko sem te čakala . . . Zdaj že lahko umrjem . . .«

»O, ne, mati, ne še . . .«

Objela me je z levico in z desnico me je pokrižala. Njen testament je bil: »Le eno je potrebno, moj sin . . .«

Napoleon I. kot cesar.

Še je hotela govoriti, a posilil jo je kašelj . . . Bile so to zadnje njene besede. Srce mi je hotelo počiti. Zadnje bitje me zapušča in nikogar ni, ki bi šel ob moji strani skozi življenje. Zdaj sem čutil materino moč in ljubezen, zdaj sem spoznal postavo, ki pravi: »Ljubi očeta in mater! . . .« Oh, mati, ako sem vas kdaj žalil, odpustite, ako vas nisem kdaj spoštoval, zbrišite greh! Moje srce je spoznalo vaše srce. Četudi v zadnjih trenutkih, bo vendar spomin sladak in pot tem lažja.

Mati je umrla . . .

112

Težko mi je bilo v teh dneh. V hiši vse pusto, zunaj pust deževen dan in tako sam, tako sam! Morda ni res. Saj ne more biti res! In spet mi je zrl bleđ materin obraz naproti. Jaz sem bil žalosten, na njenih licih je bil smeh. Moja pot je še dolga, njena je pri kraju. Šla je že skozi solzno dolino, jaz sem šele nastopil pot skozi njo.

Sosedje so bili v hiši in poskrbeli potrebno.

Nagibal se je tretji dan k večeru in solnce je prodrlo meglene plasti. Lep, rdeč večer se je sklonil na reber in jo poljubil prav skrivnostno. Takrat sem tudi jaz zadnjikrat poljubil svojo mater. Zadnje slovo od nje je bila obljuba, da bom zvesto izvršil njen testament. Nato je šel sprevod v dolino . . .

Sam, tako sam!

Cel svet je moj in vendar ne posedujem ničesar; vsi ljudje so mi prijatelji in vendar nimam nikogar. Moj dom je tiha celica, moj prijatelj je molitev.

Bogdan Selimir:

Na sobotni večer.

V tistih lepih velikopočitniških dneh si je zaželel, da bi pre-potoval domovino, njen jug in njen sever. Spoznal bi njeno lepoto in bi se navdušil zanjo; obiskal bi brate na meji, videl bi njihove boje in njihovo trpljenje in bi se navzel moči za delo.

Sestavil je načrt za potovanje, si pripravil popotno obleko, palico in nahrbtnik ter stopil pred mater:

„Rad bi šel malo na pot, mati, da bi kaj videl; takole za teden dni — —“

„Pa bi rad denarja?“ je uganila mati in mehko vprašala. Pove-sila je oči, ki so postale vse zamišljene in vse žalostne.

„Ako bi mogli dati nekoliko; ne bo treba veliko — —“

„Nimam sedaj,“ je odgovorila in se obrnila proč, kakor da bi je bilo sram revščine.

„Ako bi morebiti hotel počakati do sobote, da oče in Katra prineseta denar? Ali pa bi ostal doma — —“

„Tudi drugi gredo, mati. In dolgčas mi je — —“

„Dolgčas ti je že? Pa tako malokdaj si doma!“

Njene besede so bile žalostne, ker je sinu dolgčas pri njej in doma, ki ga vsi ljubijo, vsi delajo in trpe zanj —

Počakal je sobote.

Na sobotni večer sta oče in sestra prinesla prislužek iz tovaren. Bila sta trudna in izmučena.

Stal je pri oknu za vrati, ko je oče razvezal umazano, z znojem prepojeno rdečo ruto in stresel denar na mizo. Trdo so zazveneale srebrne krone, kakor da bi hotele pričati o težkem, težkem delu —

Poleg očetovih je položila hči svoje; samo štiri so bile, pa niso zazveneale nič manj trdo —

Za mizo pa je sedelo troje otrok, upiralo komolčke na mizo in naslanjalo bradice v dlani.

„Katra,“ je vprašala mlajša, „zakaj pa ti nisi prinesla toliko kakor oče?“

Čez Katrino obledelo, od tovarniškega prahu okajeno lice se je razlila lahna rdečica — kakor da bi se sramovala svojega malega prislužka. Kradoma je pogledala nanj, ki je stal pri oknu, če morebiti tudi njemu igra pomilovalen nasmeh okrog ustnic, ker tako malo zasluži čez teden — Potem pa se je ozrla v sestričine nedolžne in neizkušene oči in jo pogladila po zlatolasi glavic. Njena roka je bila drobna, šibka — ker je bila stara šele štirinajst let — — — In tista slaba roka je celi teden v prahu delala za štiri krone.

„Trudna sem,“ je dejala in se naslonila na mizo.

„Zelo priganjajo v tovarni, kajne?“ je pristavil oče, ker je vedel, kako je.

„Zelo; vedno stoji nadzornik za nami in nam ne da odpočitka.“

„Vidiš, to je hudo — kakor živina!“ je vzdihnil oče in potegn timer z roko čez plešasto glavo —

On pa je stal pri oknu in je videl vse to in je slišal vse to — pa mu je jelo nekaj vstajati v duši, česar dosedaj ni poznal: zavest, da je rojen iz žuljev, da ga hranijo žulji in trpljenje. Ustnice so mu zatrepetale, na čelo pa mu je stopil ponos na revščino, na trpljenje, žulje in težko delo.

In on naj bi šel po svetu in raztrosil to, kar so pripravile utrujene roke? V ljubezen bi se moral najprej zamisliti, v ljubezen, ki v tej revščini utriplje zanj. In v žulje in v trpljenje in v raz-orane dlani naj bi se zamislil — — da bi vzljubil ta dom trpljenja in dela, da bi vzljubil svoje drage, ki se pote zanj. Saj se iz ljubezni do domače hiše rodi ljubezen do domovine — —

Mati mu je mignila z očmi, da je stopil za njo v vežo.

„Sedaj imam denar, ako imaš še namen iti; samo veliko ti ne morem dati, ker bi drugače ne mogla kupiti moke za kruh —“

Polne ljubezni so bile njene besede, ljubezni in miline.

„Pa ne bom šel, mati,“ je odgovoril, „premisll sem se. Kaj bi hodil, ko je doma tako lepo tukaj pri vas.“

Pogledala ga je začudeno, v oko pa se ji je naselila radost.

On pa je stopil po tamburico in šel z njo na vrt. Lep večer je sanjaril po vrtu in se raztegoval čez travnike do gozdov in do planin, odkoder je prihajal lahen vetrič čez vas.

Potihoma je sedla sestra k njemu, potegnila nekaj v papir zavitega iz žepa in mu dala.

„Na, to sem ti kupila danes. Štirideset vinarjev mi ostane vsak teden, da si kupim, kar hočem; drugo dam materi. Nocoj pa sem kupila to zate — iglo, da jo boš ob nedeljah zateknil v ovratnico.“

Odvil je papirček in vprašal:

„In koliko si dala zanjo?“

„Štirideset vinarjev.“

„Torej vse, kar ti ostane?“

„Vse.“

Pogledal ji je v rjavo oko, potem se je zazrl v daljavo; kakor nekaj rosnega je čutil pod trepalnicami, a ni obrisal oči —

V hiši pa je najmlajši zlezel očetu na koleno, ga potegnil za dolge brke in mu začel pripovedovati, kaj je sklenil čez dan: da bo velik gospod, da bo šel po svetu, se vozil v kočijah in stanoval v velikih in lepih hišah.

Oče je mirno kadil pipo, se smehljaj, pogledal svojo žuljavo, razorano in težko dlan — pa je videl na njej vso življenja pot sinčkovo —

Bogumil Gorenjko:

Resignacija.

Pa je zazôrel
plamen samoten sred skal,
pa se je orel
dvignil do nebesnih dalj —

Toda izgorel
ogenj je v mrtev pepel,
padel je orel,
preden je k solncu prispel.

Bogumil Gorenjko:

Pred Tolažnico žalostnih.

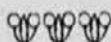
Pod gorico v drobni koči
vsak večer se čuje vzdih —
stara majka moli
k Tolažnici žalostnih.

Sin ji njen živi v tujini
sredi zlobnega sveta
in morda že njenih naukov
ah že nič več ne pozna!

Kaj tako toguje majka,
kaj, da njen je dom ves tih,
česa tako prosi starka
Tolažnico žalostnih? —

In morda se več ne spomni
na dobrotljivo Gospó,
ki kot dete jo častil je
v drobni koči pod goro.

Zanj zaupno mati moli,
ko večer že dremlje tih,
s stene milostno jo gleda
Tolažnica žalostnih. —

Drobiž.

Šolski redovi.

prav dobro

dobro

zadostno

nezadostno

F. S. Finžgar: **Pod svobodnim solncem.** II. knjiga. Cena: K 480. Znameniti Finžgarjev roman sloni na resničnih zgodovinskih dogodkih, s katerimi so se proslavili Slovenci in Antje, ko so napadali vzhodnorimsko cesarstvo pod Justinijanom okoli leta 527. do okroglo 560. Slovenci in Antje so silili iz svojih bivališč ob dolenji Donavi vedno dalje po bizantinski zemlji. „Prodiranje čez Donavo na bizantinska tla ni bilo Slovenom lahko delo. Na nasprotni strani so bili postavljeni bizantinski vojaki, da bi po svojih močeh stražili državno mejo. Bizantinska vlada je pošiljala k dolenji Donavi najhrabrejše čete in najboljše poveljnike. Da bi bilo še težje napadati bizantinsko zemljo, je postavil cesar Justinijan pri rečni reki mnogo trdnjav, že obstoječe pa je dal popraviti. Leta 530. in tudi že poprej so Slovenci in Antje v družbi s Huni večkrat šli čez dolenjo Donavo ter grozovito postopali med bizantinskimi prebivalci. Cesar Justinijan je nato v četrtem letu svojega vladanja na Slovene poslal svojega poveljnika Hilbudija ter mu izročil stražo ob Donavi zato, da ne bi mogli sovražniki čez to reko. To je nekoliko pomagalo. Ko je pa Hilbudij po tretjem letu šel na nasprotno stran reke, so se mu Slovenci ustavili. Prišlo je do hudega boja, v katerem je padlo

mного Bizantincev in tudi njih poveljnik Hilbudij. Odslej so Slovenci šli čez Donavo, kadar se jim je zdelo, ter so plenili po bizantinski državi. Ne dolgo potem se je vnela domača vojska med Slovenci in Anti. Prvi so bili srečnejši ter premagali nasprotnike. Leta 545. je velika množica Slovenov prestopila reko Donavo, ropala po Traciji ter potem tirala mnogo Bizantincev v sužnost. Dve leti pozneje se je slovenska vojska nanovo napotila čez dolenjo Donavo ter potem opustošila vso Ilirijo do Drača. Leta 549. je udarila slovenska vojska čez Donavo, potem brez napora prestopila reko Marico ter premagala bizantinske čete po Traciji in Iliriji. Potem so Slovenci užugali konjike, katerim je ukazoval bizantinski poveljnik Ashad. Tega so Slovenci ujeli, mu pozneje strgali kožo s hrbtna ter ga sežgali. Ko so to storili, so pustili brez strahu po vsej Traciji in po vsej Iliriji ter oblegali in vzeli mnogo trdnjav. En oddelek Slovenov je prišel do Egejskega morja ter se tu polastil primorskega mesta Topera, čeprav je bila v njem vojaška posadka.“ To je zgodovinsko ozadje dogodkov med Slovenci in Anti, kakor nam jih slika dr. Fr. Kos v Gradivu za zgodovino Slovencev (I. knjiga, str. XXVI.—XXVIII.; beri še posebno št. 15, 17, 32, 33, 40, 45, 57, 58; iz

našteti poglavij spoznaš, kako verno slika Finžgar tedanjo slovensko zgodovino!). — Enako izvrstno kakor slovensko pozna Finžgar tudi bizantinsko zgodovino. Justinijana in njegovo ženo ter vse dogodke, ki sta jih povzročala ta dva v Bizancu in po vsem cesarstvu, je opisal Finžgar tako klasično, da bode služilo delo enako dobro zgodovinarju kakor slovstveniku. Zgodovinske dogodke je povil Finžgar v sledeči leposlovni umotvor: Sloveni so težko prenašali, da jim zavirajo Bizantinci pot proti jugu. Ko jih je nekoč napadla bizantinska obmejna posadka pod tribunom Hilbudijem, so jih Sloveni premagali pod vodstvom starejšine Svaruna. Njegov mladi sin Iztok je podrl s strelco Hilbudija. In takrat je zaželel, da bi se naučil bizantinskega bojevanja. Z godcem Radovanom sta se napotila proti jugu. Potoma sta zašla v tabor Huna Tunjuša, ki je vedno spletkaril med Sloveni in Anti in zato dobival bogato plačilo od Justinijana. Tu sta izvedela, da preže na bogatega trgovca Epafrodita. Zato sta ga pravočasno obvestila in ga tako rešila smrti. In on ju je sprejel za svoja gosta. Tisti čas je bil v Bizancu Belizarjev triumf. Pri tekmi z lokom je zmagal Iztok in je bil zato sprejet v bizantinsko armado. Na dvoru se je seznanil z lepo dvorjanko Ireno, ki ga je vzljubila. S tem pa je prišel v konflikt s svojim poveljnikom Azbadom. Pa še več! Tudi carica Teodora je vzljubila Iztoka. In sedaj se je vršila spletkazna spletko. Ko je zavrnil Iztok caričino ljubezen, se je hotela maščevati nad njim, nad Ireno in nad Grkom Epafroditom, pri katerem je stanoval Iztok. Pri vsem tem pa ji je pomagal Azbad, jezen, ker je zavrnila Irena njegovo ljubezen. Irena je pobegnila v Toper k stricu Rustiku, ki je bil tamkaj za prefekta. Iztok pa se je pripravljaval za beg z ostalimi Sloveni — palatinci. Toda carica ga je imenovala za magistra peditum in mu poverila ponočno stražo na dvoru. Tu so ga prijeli in vrgli v ječo, po mestu pa so razglasili, da je ušel domov. Epafrodita pa je hotela uničiti s tem, da so proglasili svilo za monopol. Toda Grk je pravočasno prodal vse svoje imetje. S pomočjo dvornega evnuha Spiridiona je rešil Iztoka. In ta

je ušel preko Donave. Kot izkušen poveljnik je premagoval s svojimi Sloveni bizantinske kastele in naropal obilo orožja. Epafrodit pa je ubežal v Toper. Za obema je poslal car preganjalce. Zastonj. Epafrodit je dal potopiti v toperskem pristanišču svojo ladjo in njegovi mornarji so raznesli vest, da se je on potopil z ladjo vred. S tem je zabil sled. Nato je odšel v Grecijo, da preživi ostale dni kot filozof. — Med Anti in Sloveni je divjala vojska, katero je zasejal Hun Tunjuš plačan od Bizanca. V tem kritičnem času je prišel Iztok. Zmagoslavno je vodil vojsko. Slovenske mladeniče je naučil bizantinskega bojevanja in jih oborožil z orožjem, katero je prinesel iz Bizanca in ga naropal po poti. Toda med tem ko je divjala vojska, je ugrabil Tunjuš Iztokovo sestro Ljubicino. Toda kmalu je moral v Bizanc, ker ga je pozval Justinijan. Ljubicino pa je varoval Balambak in Tunjuševa žena Alanka. Sloveni so zasledovali Hune in iskali Ljubicino. Pred njimi pa jo je iskal godec Radovan, preoblečen v hunskega godca. Dobili so hunski tabor, tam Ljubicino in Tunjuša ni bilo. Tunjuš je že odšel v Bizanc, Ljubicino pa je odvedla Alanka v stepe, da bi jo požrle zveri. Tu je begala dolgo časa, dokler ni naletela na Numido, nekdanjega Epafroditovega sužnja. Njega je poslal Grk s pismom do Iztoka. Vabil ga je, naj pride v Solun, kjer je sedaj tudi Irena. Azbad je namreč izvedel, da je Irena v Toperu in pregovoril njenega strica Rustika, da jo je poslal v Bizanc. Med potjo pa jo je rešil Numido in odvedel v Solun k Epafroditu. Tudi Radovan, ki je vedno sledil Ljubicino, je srečal Numido, toda ni vedel, da je Ljubicina pri Numidu. Ta je izročil godcu pismo za Iztoka, potem pa se je umaknil Slovenom in odvedel s seboj Ljubicino v Solun. Sloveni pa so jo iskali še dalje. Na tem pohodu so se sešli s Tunjušem in Radov nož mu je prerezal vrat. Rado je bil namreč zaročenec Ljubiničin. Pri Tunjušu so našli pergament, v katerem priznava Upravda, da je Tunjuš razdvojil Ante in Slovene. S tem pismom je dosegel Iztok spravo med brati. Antje so se pridružili Slovenom in planili na bizantinsko ozemlje. Osvojili so

Toper in ropali po okolici. Zato je poslal car po Teodorinem nasvetu Azbada proti Iztoku. V drugič sta se pomerila tekmeča, toda padel je Azbad. V Toperu so se sešli Epafrodit, Irena, Ljubinica z ostalo slovensko vojsko. Epafrodit je blagoslovil zvezo med Iztokom in Ireno, potem pa je odšel na jug — čakati smrti. Slovenska vojska pa se je zmagovalno vrnila domov — pod svobodno nebo.

Popravek. Na strani 96. v odstavku Kap-Kaira naj se 12. vrstica čita: vzeti v račun tudi jezero Tanganjika, tudi...

Naše slike. Letošnje leto navadno imenujejo tudi leto velikih jubilejev. Koncem meseca februarja bodo praznovali Rusi 300 letnico, odkar so zasedli ruski prestol člani sedanje dinastije Romanov; katoliška Cerkev bo obhajala 1600leten spomin popolne zmage sv. križa nad paganstvom, na Nemškem pa bodo odkrili dne 18. oktobra veličasten spomenik v proslavo 100letnice krvave bitke pri Lipskem. O prvih dveh svečanostih bomo morebiti o priliki še posebej govorili, stoletni dan splošne evropske zmage nad nenasitljivim Korzijcem (od 16. do 18. oktobra l. 1813) na historičnih, že tolikokrat s krvjo oškropljenih tleh pri Lipskem pa bo „Mentor“ oživil s priobčevanjem nekaterih najbolj markantnih slik iz dni slave in padca Napoleona. — Liki svetla zvezda, ki se pokaže na nebu po deževnem dnevu, nastopa v zgodovini Napoleon Bonaparte po temnih, strahu in groze polnih dneh francoske revolucije. Porodil se je dne 15. avgusta 1769 v Ajaccio, glavnem mestu Korzike, kjer še danes kažejo njegovo rojstno hišo. Oče, Carlo Bonaparte, je bil prisednik kraljevega sodnega dvora; mati Napoleonova, Marija Leticija, polsestra kardinala Feša, je povila skrbnemu in ljubeznivemu možu 8 otrok: Jožefa, Napoleona, Luciana, Ludovika, Elizabeta, Pavlina, Karolina in Hieronima. Po posredovanju ondotnega guvernerja, grofa Marboeuf, hišnega prijatelja Bonapartovih, je prišel mladi Na-

poleon v vojaško akademijo v mestu Brienne, kjer je prebil 6 let. L. 1785 ga že nahajamo v Parizu kot častnika nekakega topničarskega polka. Tu se je z mladeniškim ognjem oklenil revolucije in postal v kratkem zvest pristaš jakobincev. Vendar ni nikdar nastopal javno kot ljudski demagog, ker ni imel za to potrebnih zmožnosti. Najrajši se je pečal z vojaškimi vedami. Zato ni čuda, da je že kot 27 leten mladenič stopil na čelo francoske armade v Italiji kot tak vzbudil pozornost cele Evrope. V osrčju Francoske je po dneh narodne skupščine (1792—1795) še enkrat vzplamtel boj med republikansko in monarhično stranko. Tudi to pot se je zmaga nagnila republikancem; vendar te nove zmage ni provzročila revolucionarna ljudska volja, ampak monarhistično disciplinirana vojaška moč. Republika bi je dalje neizprosno boj: zunanji sovražniki prete uničiti njeno eksistenco, doma divja državljanska vojska. Ti žalostni dogodki vli-vajo reakciji poguma in moči za nov nastop. Zato zada Napoleon, junak revolucije, brez težave smrtni udarec trhli zgradbi republikanske ustave, ki se na mah zruši. Na njenih razvalinah postavi novo, po imenu še republikansko konstitucijo, na katere čelu stoji on kot prvi konzul. Tako napoči doba konzulata (1798—1804), ki kaže vso državno oblast združeno v rokah prvega konzula. Vendar razburkanih valov revolucije ni umirila toliko nova ustava, ampak genialna moč energičnega moža, ki pa ni obetal nikakih garancij za njen nadaljnji obstoj. V bistvu je Francoska že zopet stala na trdni bazi monarhije in že pred durmi je čakal čas, ko ima izginiti s površja ime republika. Dne 2. decembra 1804 okličejo Francozi Napoleona za kralja in tako obnovijo monarhično oblast. Na koncu revolucije postane Francija dedno cesarstvo, dočim je bila pred revolucijo dedno kraljestvo. Revolucijo je začela razdražena ljudska sila, končala pa jo je vojaška premoč.

Dr. Fr. T.

Ljubljana, Sv. Petra cesta 23.

K. A. KREGAR,

trgovina z usnjem
na debelo in drobno

Bogata zaloga razno-
vrstnega usnja in črev-
: ljsarskih potrebščin :

:: Glavna zaloga ::
„**SAVA**“ - kreme
v koristi obmejnim Slovincem!

Orkestralne maše

tudi po manjših župnijah so mogoče le

s klavirijolinskim kvartetom

Godba blaži srce. Zares plemenito godbo našim dru-
štvom (mladeniškim in dekliškim) nudi brez truda le

klavirijolina z vijolo in cello.

Čč. cerkvenim predstojništvom dajemo znaten popust
in plačevanje na obroke.

BAJDE & KO., Ljubljana, Dunajska c. 73.

Priporočljiva domača trdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v
gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po smerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1900.

Frančišek Gabršek, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firmežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prporočata se preč. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna tverda.

Knjigovoznica „Ratol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveshkih del.

Knjižnam zastonj popust. — — Solidno delo, zmerna cena.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica šte. 4

prporoča predastiti duhovščini in občinstvu svoje velike in bogate zalogo **priložnostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zapesnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno potrebo se jamči.

Nizke cene!

Priporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
telovadne čevlje,
hlače, srajce, če-
pice, pasove, kna-
ke za uniforme.

Prodajalna „Ratol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prporoča svoje bogate zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, kopirne knjige,
šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo, gumi, tintnike, ravnila,
trikote, šestila, barva, čopiče, raznovrstne razglednice in devocijonalijske.